

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

Kırmızı Papağan

ÇEVİRİ: ŞEHİSUVAR ADİL

12. BASKI

♥ can
modern

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

KIRMIZI
PAPAĞAN

Can Modern

Kırmızı Papağan, José Mauro de Vasconcelos

Portekizce aslından çeviren: Şehsuvar Adil

Arara Vermelha

© 1965, Companhia Melhoramentos de São Paulo, Brezilya

© 1998, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1998

12. basım: Eylül 2024, İstanbul

Bu kitabın 12. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Düzelti: Mert Tokur

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Dizi tasarımı ve sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Bilal Sarıteke

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çifttehavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-4054-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

KIRMIZI PAPAĞAN

ROMAN

Portekizce aslından çeviren

Şehsuvar Adil

♥can

José Mauro de Vasconcelos'un Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Şeker Portakalı, 1983

Güneşi Uyandırılım, 1983

Kayığım Rosinha, 1983

Yaban Muzu, 1984

Kardeşim Rüzgâr, Kardeşim Deniz, 1985

Delifışek, 1993

Çıplak Sokak, 1994

JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS, 1920'de, Rio de Janeiro'nun Ban-
gu Mahallesi'nde doğdu. Yarı yerli, yarı Portekizli yoksul bir ailenin on
bir çocuğundan biriydi. Ailenin yoksulluğu nedeniyle çocukluğunu
Brezilya'nın kuzeydoğusundaki Natal kentinde, akrabalarının yanında
geçirdi ve okumayı tek başına öğrendi. Resim, hukuk ve felsefe alanın-
da öğrenim görmek istediye de vazgeçti. Natal'da iki yıl tıp eğitimi
aldı. Çeşitli işlerde çalıştı. Boks antrenörlüğü, muz taşıyıcılığı, gece ku-
lübünde garsonluk, ırgatlık, balıkçılık yaptı. Bir süre Kızılderiiler ara-
sında yaşadı. 1942'de yazdığı ilk romanı *Yaban Muzu*'yla eşine az rast-
lanır anlatıcılık yeteneğini ortaya koydu. Ardından *Şeker Portakalı*, *Gü-
neşi Uyandırılım*, *Kayım Rosinha*, *Kardeşim Rüzgâr* *Kardeşim Deniz*, *De-
lifişek*, *Çıplak Sokak* gibi romanlarıyla ünü Brezilya sınırlarını aştı. Bugün
yapıtları birçok ülkede büyük ilgiyle okunan yazar, 1984'te São Paulo'da
öldü.

ŞEHİSUVAR ADİL, 1953'te İstanbul'da doğdu. 1978'de Boğaziçi Üni-
versitesi Yöneticilik Bölümü'nü bitirdi. Eğitimine Paris IX Dauphine
Üniversitesi'nde devam etti. 1979'da uluslararası bir şirkette görevli
olarak Brezilya'ya gitti ve burada çok sevdiği Bahia eyaletine yerleşti.
1980'li yıllarda Jorge Amado, Zelia Gattai, Pierre Verger, Julio Braga
ve Giselle Cossard gibi aydınlarla tanışan Şehsuvar Adil, Bahia'da çok
yaygın olan Afrika kökenli Candomblé dini üzerine araştırmalar yap-
maya başladı. İngilizce, Portekizce, Fransızca ve Endonezya dilini bilen
Şehsuvar Adil, çok sevdiği eniştesi, çevirmen Fikret Adil'in anısını ya-
şatmak amacıyla çeviri yapmaya başladı.

Bu çeviriyi Fikret Adil'e adıyorum.

Birinci bölüm

Tioro-akşamüstü

1

Kanau

Saman sigarasını kalın ve sararmış parmaklarıyla sardı, sonra dudaklarına götürüp koyu tükürüğüyle yapıştırdı. Camura bundan sonra, tezgâhın üzerinde duran bıçağı aldı ve şefkatle kınına yerleştirdi. Dudaklarının kenarına sıkıştırdığı sigarasını düşürmeden bir şarkı mırıldanmaya başladı:

Parıldayarak çıkar
Kalbimize ışık saçar
Tra la la la
Aman benim gitarım
Bizim ovadan çalalım

“Sen şarkının başını niye hiç söylemezsin?” diye sordu barın sahibi Temisto.

“Niye mi? Ha... Şimdi söylerim.”

Sigarasını yaktı. Yavaş yavaş dumanı içine çekerken raflarda karmakarışık dizilmiş *cachaça*¹ şişelerinde bakışlarını gezdirdi. Bakışları adeta dans etmekte olan gaz lambasının ışığıyla aniden karşılaşınca gözleri kısıldı.

1. Şekerkamışından yapılmış bir içki, bazı bölgelerde *pinga* diye adlandırılır. (Ç.N.)

Bir gülümseme dudaklarını araladı, dirseklerini tezgâhın kaba tahtasına dayayarak, “Başı hoşuma gitmiyor da ondan,” dedi.

“Ne diyorsun sen? Nerede görülmüş, Araguaia *Caclo*’sunun¹ aydan hoşlanmadığı?”

“Öyle işte... Yıldızlar daha hoşuma gidiyor benim. Hele o karanlık gecelerde yıldızların ırmağın suyuna yansımaları yok mu, hiç korkmadan yüzmeleri, ırmağa dalıp piranhaları korkutmaları...” Güldü yine ve herkesin alışıktığı tiz bir çığlık attı.

“Inh Camura!”

Sigarasından derin bir nefes çekip çevresindeki insanların yüzlerine baktı, çoktandır görmemişti onları.

“Yıldızlardan daha güzel bir şey var mı?”

Çok gezmiş görmüş olan Léo aynı fikirde değildi, kızıla çalan bıyıklarıyla oynarken biraz küçümseyen bir tavırla, “Sen hiç deniz gördün mü Camura?” diye sordu.

“Hayır, hiç görmedim.”

“Öyleyse nasıl böyle konuşabiliyorsun? Deniz... Eşi benzeri yoktur onun. Tanrı dünyayı elleriyle yaratmış. Deniziye sevgisiyle.”

“Saçmalama Léo. Denizle Araguaia arasında ne fark var ki?”

“Var, ırmakta olan her şey denizde de var, üstelik fazlasıyla. Güzel mi güzel, altın gibi kumsallar, kocaman dalgalar, ılık bir su. Hele o hiç durmayan ılık rüzgârı, asla bitmeyen bir şarkı gibi.”

“Araguaia’da da var bunlar.”

“Hiç de değil... Uzun, sırça bir yılan gibi bir şey o. Ormandaki ağaçlar şöyle güzel bir türkü tutturmasalar, herkes hüzünden ölürdü burada.”

1. Melez Kızılderili. (Ç.N.)

“Peki ya Kızılderililer, balıkçılar, *garimpeiro*’lar¹ ya *mariscador*’lar?² Bunlara ne demeli?

Bunun üzerine sözcükler Léo’nun boğazında düğümlendi, heyecanına yenilip bir süre hiç konuşmadan durdu. Kaygıyla, “Evet, *mariscador*’lar, uğursuzlar...” dedi.

Fakat sözünü bitirmeden içlerinden biri kapıyı göstererek bağırdı:

“Bakın kim geliyor! Kanau!”

Kanau sevinçle gülümsedi:

“Herkes iyi geceler.”

Barın sahibi Temisto dayanamadı:

“Bak sen şu haine, edebiyat parçalıyor. Bir yıl kentte kaldı diye Inan³ bile konuşmuyor artık.

Kanau yanına gelerek sırtına vurdu.

“O kadar istiyorsan Kızılderili gibi konuşurum: *Dateriambu!*”

Temisto da Kızılderili gibi yanıt verdi:

“*Arerine.*”⁴

Kanau Camura’yı görünce, yanına gitti, elini uzatırken onun gibi tiz bir çığlık attı:

“İnh Camura!”

“Köye döndün ha... Yine *Aruana*⁵ oynayıp çırılçırp lak dolaşacak mısın ortalıkta?”

“*Borreto.*”⁶

“Ne *borreto*’su yahu, *borreto*, *borreto*, *borreto*. Inan yalnızca bu lafı mı bilir?”

1. Altın ve kıymetli taş madenlerinde çalışan maden arayıcıları. (Ç.N.)

2. Bu bölgede ırmakta kaplumbağa, timsah gibi hayvanları avlayanlar. (Ç.N.)

3. Araguaia Irmağı bölgesinde yaşayan Kızılderili topluluklarından biri, Caraja olarak da adlandırılırlar. (Ç.N.)

4. Merhaba. (Ç.N.)

5. Kızılderili dansı. (Ç.N.)

6. Ne bileyim ben. (Ç.N.)

Kanau güldü, tezgâha dayandı sonra. Temisto bir bardağa *cachaça* koyup Kanau'ya uzattı:

“İç Kanau.”

Bunu gören Léo yerinden fırlayıp bardağı kaptı:

“Delirdin mi sen! Kızılderilileri Koruma Örgütü’nden bir duyan olursa görürsün gününü.”

“Saçmalama, Kanau kentten geliyor. São Paulo, Rio, Goiania.”

“Üstelik ben hiçbir şey değilim, ne Kızılderiliyim ne de beyaz. Baksanıza suratıma.”

Bunu söylerken elindeki bardağı bıraktı ve hırsıyla gaz lambasını yakaladı. Lambanın ışığı onun kararsız yüzünü aydınlattı ve söylediklerini kanıtlayıverdi bir anda. Ne beyazdı ne de Kızılderili.

Genç adamın yüzündeki ifade donmuş, soluğu keşilmişti. Yine de Kanau’nun tuhaf bir güzelliği vardı. İçinde yaşadığı çelişkiyle şöyle demek istiyordu: “Ben bir hiçim, ne beyazım ne de Kızılderili, ben bir hiçim, ama bu benim suçum değil. Bir melezim ben, Kızılderili de değilim, beyaz da. Bir hiçim.”

Gaz lambasını yavaşça yerine koydu. Yüz hatları birden odanın karanlığında görülmez oldu. Eli bıraktığı bardağına gitti, fakat bardağı ağzına götürecek gücü yoktu. Camura ve Temisto bütün gece Kanau’nun ağzını bıçak açmayacağını biliyorlardı. Onun için gece bir hüznün kaynağına dönüşmüştü.

Tatsız havayı bozmak isteyen Léo, “Hangi rüzgâr attı seni buraya?” diye sordu. “Çoktandır senin kayığın limanımızın kumsallarını ziyaret etmiyordu doğrusu.”

Camura’nın kırmızı diş etleri görüldü ve kurnaz bakışlı küçük gözleri yüzünün kırıksıklıkları içinde kayboldu.

“Kim bilir? Belki de özlem.”

Léo tezgâhın üstünü başparmağının tırnağıyla çizdi:

“Özlemek kim, sen kim, hadi doğruyu söyle.”

“Yemin ederim Léopoldina’nın özlemiyle doluyum. Irmak iyice yükseldiği için Registro’dan yola çıktım. Kayığım Rosinha’ya sordum, ‘Hadi şöyle bir dolaşalım mı?’ diye. O da tamam deyince biz de yola çıktık. Irmaktan aşağı kürek çekmek işten bile değil. Geliverdim işte.

Sıska, sarı tenli, buruşuk derili bir Caboclo olan, çenesindeki birkaç tüyden oluşan seyrek sakalı kendisinden çok ona bakanların göz zevkini bozan Fio lafa karıştı:

“İrmağın öbür tarafına bir *mirindiba* ağacı kesmeye gitmiştim, ırmak tarafından gelen o tiz çığlığı duyunca, hah işte Camura denen meret geliyor, bu gece Temisto’nun barında dinleyecek çok havadis olsa gerek, diye düşündüm, hemen kayığıma atlayıp sakalımla balıkları korkutarak buraya geldim.”

Léo korkunç bir kahrkaha attı, Temisto ise tezgâha dayanmış gülmekten kırılıyordu.

“Sakalınla olta mı yapacaksın Fio?”

Çenesini kaşıyan Fio:

“Acele etmeyin, benim sakalım daha çok işe yarayacak,” dedi.

Camura gururlanarak, “İşte böyle kardeşim, Camura’nın geçtiği yerde *garça*’lar¹ bile birbirlerine ‘Bak işte Camura geçiyor!’ diye haber verirler. Aldırış eden yok ama neyse. Şimdi söyle bakalım, o *mirindiba* ağacını kesip de ne yapacaksın sen?”

“Bak hele! Tarla yeri açmak için ağaç kesiyordum. Fasulye, mısır, manyok ekmek istiyorum.”

Camura sevinçle ellerini ovuşturdu:

“Vay be, inanılacak şey değil, bir mucize bu, deseni-ze açlığa paydos artık.

1. Beyaz ya da pembe tüylü bir balıkçıl kuş. (Ç.N.)

“Senin bilmediğin daha neler var neler! Duyduğuma göre buraya uçak inecekmiş. Hatta yakında araziye temizlemeye başlayacaklar.”

“Doğru mu bu, Temisto?”

Temisto gururlu gururlu onayladı başıyla:

“Artık Léopaldina’da tembel kimse kalmayacak.”

“Kim demiş buranın halkı tembel diye, sen bu kadar umursamaz olmasaydın, köyün merkezine bir göz atıp kilisenin onarıldığını, meydandaki haçın temizlendiğini, yabancı otların kesildiğini fark ederdin.”

“Böyle devam ederse yaban muzı bile meyve verir burada. Kanau, yakında alışveriş için kente gitmene bile gerek kalmayacak bu gidişle.”

Camura başını Kızılderili’den tarafa çevirdi... Fakat yerinde yeller esiyordu.

“Köye gitti, dediler.”

“Tuhaf bir adam! Niye dönmüş?”

“Ne bilelim. Yine geri yollamışlar. Rio’daydı. Irmakta biraz avlanıp para biriktirince geri dönecekmiş.”

“Ne zaman geldi?”

“İki gün oluyor. Herhalde Raumalo-Dessè’ye gider, tam Bananal Adası’nın ortasında. Doğduğu köydür orası. Eminim birlikte ırmakta ava çıkacak birilerini arıyor.”

“*Marisco*¹ işi zor bir hal aldı. Karışık dava. Ze Butelo’nun başına gelenleri duyduunuz mu?”

“Yoo, hiç haberimiz yok.”

“Javae² taraflarına gitmişti, orada Javaeli bir Kızılderili kızı baştan çıkarmış. Korumacılar da onu dava etmişler. Dediklerine bakılırsa bütün av malzemelerini Ze, İspanyol’a satmış.”

1. Sert derili deniz ya da tatlı su hayvanları. (Ç.N.)

2. Bananal Adası’nın öteki yakasındaki Kızılderili topluluğu. (Ç.N.)

“Hay inatçı keçi!..”

“İşin kötüsü Javaeliler ırmak avcılarını ellerinde tüfekle bekliyorlar. Bu gidişle çok kan dökülecek.”

Uzaktan bir silah sesi duyuldu.

Herkesin sesi soluğu kesildi bir anda. Merakla belediler.

“Bu yirmi ikiliğin sesi,” dedi Léo.

“Ulan daha lafımız bitmedi, silah sesleri başladı.”

Gecenin karanlığında bir silah sesi daha duyuldu, ondan sonra bir daha. Temisto bir kahkaha attı.

“Kanaü bir yıldır yoktu, gelir gelmez soyu tükenmiş canavarların yerini buldu.”

“Doğru.”

Camura olayı çözdüğü için gururluydu:

“Araguaia’da hâlâ timsah var mı? Irmak avcıları köküne kibrit suyu döktü diye biliyordum.”

“Biz beyazlar için yok, Inan Kızılderilisi bak nasıl da buluyor.”

“Inan Kızılderilileri... Irmağın efendileri, usta kürekçiler,” diye düşünüyordu Camura. “Kanaü bir yıldır yoktu, gelir gelmez soyu tükenmiş canavarların yerini buldu. Şu anda kanındaki Kızılderili kanı ağır basıyor olmalı. Yakında çıplak dolaşmaya başlar, güneşten yanar, saman maskeleri takıp kutsal Aruana dansının tekdüze ritmine kendini kaptırır yine.”

“Tanesi yüz yirmi papellik iki timsah derisiyle ortaya çıkar yarın.”

“Bahse var mısınız?”

“Ne diyorsun Fio? Seninle bahse girecek kadar aptal kimse var mı burada?”

“Demek ki Ze Butelo’nun başı belada.”

“Hem de bayağı belada.”

“Çevrede duyulunca kimse *marisco* avına çıkmaz artık.”

“Yıldızlardan daha güzel bir şey var mı?”

Çok gezmiş görmüş olan Léo aynı fikirde değildi, kızıla çalan bıyıklarıyla oynarken biraz küçümseyen bir tavırla, “Sen hiç deniz gördün mü Camura?” diye sordu.

“Hayır, hiç görmedim.”

“Öyleyse nasıl böyle konuşabiliyorsun? Deniz... Eşi benzeri yoktur onun. Tanrı dünyayı elleriyle yaratmış. Deniziyse sevgisiyle.”

Şeker Portakalı’nın ülkemizde çok sevilen yazarı José Mauro de Vasconcelos, bizi bu kez Latin Amerika’nın yağmur ormanlarında kendisi gibi Kızılderili kanı taşıyan Kanau’nun maceralarını takip etmeye çağırıyor.

Vasconcelos, Kanau’nun kendi kimliğiyle mücadelesini anlatırken, günümüze dek devam eden Kızılderili sorunlarını, onların renkli yaşamlarını, maden arayıcılarının hayatlarını, yağmur ormanlarında gezinen avcılarını, kısacası değişen bir dünyada tutunmaya çalışan kadim bir kültürden enstantaneleri bize her zamanki gibi empati uyandıran bir gözle sunuyor.

#brezilyaedebiyatı #kimlik #dostluk #kültür #elmasmadeni

